

ВОЖДІЗМ — персоніфікована форма влади, заснована на принципі всеохоплюючої ролі вождя; тип владних відносин, заснований на особистій відданості і близькості до персони, яка уособлює верховну владу. Класич. В. — зосередження всієї повноти влади в руках харизматич., «дарованого Богом» вождя. У найбільш послідов. і відкритій формі цей принцип був реалізов. у нім. нацизмі (Führer — вождь), італ. фашизмі (Duce — вождь, полководець) та ісп. фалангізмі (Caudillo — вождь, глава). Безрозділним вождізмом була також пройнята практика радянського тоталітаризму, хоча в програмних документах ВКП(б)–КПРС ідея вождя була відсутня. Навіть у період незаперечного культу Й. Сталіна постійно підкреслювалася залежність керівництва СРСР від народних мас і демонструвалася значна роль інших державних керівників, що входили до складу колективного Політбюро. Нині в Росії сформувався культ В. Путіна (див. [Рашизм](#)).

Відповідно до принципів В. державою повинна керувати одна-єдина особистість, індивідуум, який є кращим із кращих, найобдарованішим і найдоблеснішим з усіх сучасників. Цей індивідуум втілює в собі долю нації, його повноваження ніким не контролюються і ніяк і ніким не обмежені. Вождь невідчужимий випадковості й тримає відповідь лише перед Богом та історією; піднімається над усіма смертними; може мати ясновидіння і бути «живою доктриною»; між ним і народом не може бути ніякого посередника. Феномен В. неможливий поза кореляцією зі стійкими настроями мас. Масова свідомість вбачає в делегуванні широким повноважень вождям можливість відходу від відповідальності у періоди загально-національних криз і потрясінь, в його особі вона шукає порядку і захисту від хаосу та сваволі, пов'язує з його постаттю великі перемоги минулого, поліпшення свого стану в сьогоденні й надії на краще

майбутнє. Лідер стає вождем, коли в ньому бачать людину, за якою можна сліпо і без вагань рухатися вперед, волі якої треба підкоритися без жодних сумнівів, яка викликає замилювання своєю досконалістю та яку бажають у всьому наслідувати. У такому вожді бачать сильну та жорстоку, але при цьому й справедливу руку, здатну навести порядок у суспільстві і позбавити його хаосу. Таким чином, прагнення суспільства до безвідповідальності породжує тотальну владу вождів, які створюють високостатусні, соціально схвалювані зразки поведінки. Люди прагнуть виглядати і бути такими, як вождь, так само одягатися, говорити і діяти, тому що це підвищує їх соціальний статус у власних очах. При цьому жорстокість, сваволю і тиранство вождів часто виправдовують складністю історичної ситуації і прикривають успіхами, що приписуються їхнім особистим зусиллям.

Особливе значення В. здобуває у т. зв. лідерських суспільствах, у яких недолік соціального порядку компенсується фігурою загальнонаціонального лідера, вождя. При цьому соціокультурний феномен В. може формуватися не лише у слаборозвинених суспільствах, а й в економічно і політично розвинених країнах, у яких атрибути персоніфікованої влади можуть трансформуватися як від політичного лідерства до В., так і від В. до політичного лідерства, чи здобувати видимість такої трансформації. Легітимність загальнонаціонального лідера може мати раціональні риси, якщо вона сформована шляхом прямого, загального і вільного голосування, результати якого визнає все суспільство. Однак електоральний вибір часто ґрунтується не на раціональному сприйнятті образів кандидатів, а зумовлений їх ірраціональними вольовими якостями, що робить із них харизматичних лідерів — вождів.

[О. А. Вусатюк](#)

Бібліографічний опис:

Вождізм / О. А. Вусатюк // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-27391>. — Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).